

УДК 378.01:159.9-051
DOI 10.32840/1992-5786.2019.63-1.13

В. В. Синишина

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИМОГ

Професія психолога в останні роки в нашій країні стала однією із найзатребуваніших і найпопулярніших. Це свідчення того, що психологічна наука стала соціально визнаною, у суспільстві з'явилася потреба у професії психолога. Розвиток практичної психології зумовив необхідність підготовки психолога-практика та здійснення правильного професійного відбору, що зазвичай вимагає проведення різнопланових заходів та спостережень протягом тривалого часу.

Необхідність підготовки практичного психолога передбачає визначення низки вимог, що висувуються до представників цієї професії, зокрема до необхідних якостей, які забезпечують успіх професійної діяльності. Зміст навчання обов'язково має передбачати формування особистості практикуючого психолога, зміну внутрішньої психічної структури суб'єкта навчання, оскільки основним інструментом у роботі практичного психолога є він сам.

Специфіка професії психолога визначається змістом його діяльності як фахівця, який контактує із внутрішнім світом іншої людини під час вирішення практичних професійних завдань. Необхідно, щоб психолог мав особистісні характеристики, які допомогли б створити максимально сприятливі умови для розвитку самосвідомості і здійснення особистісних змін клієнта, що звернувся за психологічною допомогою.

У статті розглянуто питання спеціалізованої підготовки майбутніх практичних психологів, психологів-консультантів, психотерапевтів; проаналізовано особливості підготовки практичних психологів у вітчизняній і зарубіжній вищій школі. Піднімається проблема необхідності спеціалізованої практичної підготовки майбутнього психолога залежно від підготовки для роботи в тій чи іншій сфері – туристичній, освітній, виробничій, банківській та інших сферах практичної психологічної діяльності. Наприклад, підготовка психолога до роботи в туристичній сфері повинна обов'язково передбачати вміння і навички роботи з персоналом у сфері туристичного бізнесу та клієнтами – споживачами туристичних послуг; для майбутньої професійної діяльності психолога у сфері реклами необхідні знання психології реклами; для психолога військової частини необхідні зовсім інші вміння і навички (як допомогти призовникам швидко й ефективно адаптуватися до нових умов – умов військової служби тощо).

Ключові слова: професія, професійна підготовка, майбутні практичні психологи, психологічна освіта, спеціалізована підготовка.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Професійна освіта є процесом і результатом професійного становлення і розвитку особистості щодо оволодіння спеціальними знаннями, вміннями і навичками, а також компетенціями конкретних спеціальностей і професій [8, с. 144]. Професійна підготовка передбачає не лише сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, які дають змогу якісно виконувати ту чи іншу професійну діяльність, а й переосмислення основних складових професійної компетентності майбутнього фахівця [5, с. 23]. Професія задає змістовні характеристики професійної діяльності, окреслюючи специфічні особливості професійної підготовки майбутнього фахівця.

Особливості професійної підготовки практичних психологів, цілі, структуру навчання психології значною мірою визначаються соціальним замовленням суспільства згідно з сучасними вимогами, національною системою освіти, традиціями, рівнем розвитку і статусом психології як науки, еко-

номічними та політичними чинниками. Існуючі тенденції розвитку психології певним чином відображаються у змісті психологічних дисциплін, які викладаються студентам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатоаспектні проблеми психологічної освіти розглядаються психологами-науковцями, практиками, а також експертами із суміжних наук. Проблема підготовки практичних психологів постає предметом обговорення не лише в середовищі фахівців психології, а й у наукових колах педагогів, медиків, філософів. Так, науковці здійснюють комплексні дослідження, присвячені вивченню особистості психолога (Г. Абрамова, А. Бондаренко, А. Деркач, І. Дубровіна, С. Максименко, Л. Собчик), процесу професійного становлення практичних психологів, які працюють у різних сферах (Т. Буякас, І. Вачков, В. Рибалко, А. Сергєєва), проблем, пов'язаних із підготовкою фахівців психологічного профілю у вищій школі (Т. Вілюжаніна, Ж. Вірна, Л. Долінська,

Л. Терлецька, Н. Чепельова, Т. Яценко). Однак нині виникає об'єктивна потреба у виявленні та аналізі закономірностей і специфічних особливостей підготовки майбутніх практичних психологів з урахуванням сучасних вимог і тенденцій.

Мета статті. Головною метою статті є виявлення і характеристика основних аспектів проблеми професійної підготовки майбутніх практичних психологів у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Як показує практика, значна кількість абітурієнтів, які вступають на психологічні спеціальності, та студентів, які лише починають навчання за спеціальністю «Практична психологія», уявляють собі майбутню професію, її особливості дуже відносно, часто ґрунтуючись на свого роду міфах або стереотипах (наприклад, психолог-мудрець, який досконало знає самого себе, вміє керувати думками, почуттями, поведінкою інших, від природи наділений особливими здібностями щодо спілкування з іншими тощо), іміджем і висловлюваннями психологів, запрошених на різні телепередачі, де вони, по суті, виступають як популяризатори [2, с. 98]. Абітурієнти, що вступають на психологічні спеціальності та не відвідували курси спеціальної попередньої підготовки, як правило, здебільшого орієнтуються на один або кілька згаданих міфів чи стереотипів (наприклад, бажання навчитися володіти собою або допомагати людям, ефективніше спілкуватися з іншими).

У професії особистість прагне реалізувати наявний потенціал, орієнтуючись на інших людей (на суспільство), а справжній професіонал у результаті стверджує самого себе як сформовану особистість. Усе це надзвичайно актуально для професії «Практичний психолог», оскільки ця професія зорієнтована на допомогу іншим людям у вирішенні їхніх життєвих, особистісних та професійних проблем. Тому вибір саме психологічної професії передбачає гуманітарну орієнтацію, тоді як інші професії допускають і більш прагматичні орієнтації.

Психологічні проблеми пронизують усе життя, тому професійна діяльність психолога торкається практично всіх сфер життєдіяльності людини [4, с. 412]. Однак тут відразу ж виникають питання: хто визначає, якими проблемами має займатися психолог, як психолог повинен вирішувати наявні психологічні проблеми та визначати форми, методи й умови професійної психологічної діяльності.

Однією з актуальних проблем практичної психології на сучасному етапі є проблема підготовки фахівців-практиків, які володіють різними ефективними технологіями надання психологічної допомоги в різних сферах – освіті, виробничій і підприємницькій діяльності тощо. Як доцільно зазначає Ю. Вінтюк, після закінчення закладу вищої освіти,

колишній студент, а зараз шкільний психолог або психолог будь-якої фірми, військової частини, володіє, зазвичай, теоретичними знаннями, необхідними практичному психологу, однак у нього недостатньо багажу практичних умінь і навичок роботи саме в цій сфері [2, с. 97]. Тобто, у професійній підготовці практичних психологів недостатньо розробленим є саме практичний аспект.

Це зумовлено тим, що в Україні практично не існує інших форм базової підготовки психологів, окрім системи вищої освіти. Така ситуація характерна і для інших країн, де терміни навчання професійних психологів варіюються, однак тривають не менше п'яти років. Варто зауважити, що в Україні існує очна, очно-заочна та заочна форми навчання психологів, а нещодавно почала з'являтися й дистанційна (в мережі Інтернет таких пропозицій можна зустріти значну кількість) [3, с. 70]. Однак, повноцінне формування професіонала-практика передбачає збільшення частки очного навчання. Це унеможливує освоєння психології в інших формах, однак студенти повинні чітко усвідомлювати необхідність навчання «протягом всього життя» і після закінчення навчального закладу «добирати» практичні вміння і навички під керівництвом досвідчених професіоналів-практиків, наприклад, на стажуваннях, семінарах-практикумах, майстер-класах, де є можливість навчатися у досвідчених професіоналів-психологів і знайомитися з різноманітністю методик, технологій, особливостями їхнього використання в психологічній практиці [1, с. 301].

Сучасна психологічна освіта все ж змінюється на краще (з'являються спеціальні підручники, навчальні посібники, відкриваються відповідні факультети, кафедри, студентам пропонується більше тренінгових і практичних занять). Однак, актуальною залишається спеціалізована практична підготовка психологів щодо психологічного консультування та психотерапії, яка б відповідала світовим стандартам і була офіційно визнана в Україні.

Наразі відомо більше двохсот різних технік, які використовуються в психологічному консультуванні та психотерапії. Практикуючі психологи прагнуть не стільки оволодіти якомога більшою кількістю психотехнічних прийомів, скільки визначитися в своїх перевагах щодо тієї чи іншої з відомих психотерапевтичних концепцій і послідовно просуватися в засвоєнні її теоретичних принципів і практичних методів [7, с. 16]. Спостерігається тенденція до якісного зростання професійного рівня майбутніх фахівців психології. Тому для майбутніх практичних психологів перш ніж визначитися, який напрям краще обрати, потрібно засвоїти особливості, сутнісні характеристики того чи іншого напрямку психологічного консультування і психотерапії, особливості застосування теоретичних

положень тієї чи іншої психологічної концепції на практиці.

З огляду на це, важливим моментом у професійній підготовці майбутніх практичних психологів є практична підготовка, яка передбачає ознайомлення студентів з основами психологічного консультування та корекції, методикою організації соціально-психологічного тренінгу, психолого-педагогічної терапії, проведення психодіагностики. У межах практичної підготовки майбутніх психологів також важливим є засвоєння студентами основних напрямів зарубіжної (психодинамічний, поведінковий, когнітивний напрями, гуманістична психотерапія тощо) і вітчизняної консультативної та терапевтичної психології; специфіки консультування і корекції учнів різного віку (молодшого шкільного, середньої ланки, учнів старших класів) [5, с. 22].

В сучасних умовах актуалізувалася потреба суспільства у спеціалізованій системі навчання, яка б забезпечувала професійну підготовку фахівців із різних напрямів і за своїм рівнем була адекватною світовим зразкам: туристична сфера, підприємницька сфера, сфера сімейних відносин тощо. У межах психологічного консультування психологи допускають ті чи інші помилки, які зумовлені двома основними причинами:

1) значна кількість фахівців, особливо молодих, вважають, що для того, щоб провести консультацію, потрібно просто вислухати клієнта, дати йому пораду і відтак його проблема буде вирішена. Серед деяких психологів побутує думка, хоча вона і не афішується, що консультування – один із найлегших видів робіт у психології. Саме тому неефективне консультування пов'язано, передусім, з недостатністю практичного досвіду у психолога-консультанта;

2) щоб успішно консультувати, психолог повинен володіти певними особистісними яостями, що також не завжди враховується освітньою установою, яка здійснює підготовку практичних психологів та роботодавцем. Тому ефективно консультувати, здійснювати ефективну професійну діяльність у сфері психологічного консультування можуть далеко не всі психологи.

Система підготовки психологів-консультантів і психотерапевтів у західних країнах та США, де інститут психологічної допомоги вже давно сформувався, характеризується високими вимогами, по-перше, до рівня професійних знань і вмінь майбутніх фахівців, по-друге, до їхніх особистісних якостей. У зв'язку з цим професійна підготовка відрізняється тривалістю і багатоступеневістю. Допускаються до навчання з психологічного консультування та психотерапії особи, які мають базову (вищу) освіту в галузі психології, медицини, соціальної роботи. Тоді як право на практику психолога-консультанта отримують особи,

які пройшли спеціальну (зазвичай дворічну) програму щодо клінічної психології та психологічного консультування [1, с. 277]. Для отримання права на психотерапевтичну діяльність потрібно пройти 3- або 4-річне навчання в спеціальному психотерапевтичному інституті, де студенти виконують три програми:

– власне навчальна підготовка у сфері теорії та методів психотерапії;

– досвід самопізнання в навчальній групі та проходження персональної психотерапії у кваліфікованого психотерапевта в якості клієнта;

– проведення самостійної роботи з клієнтом під супервізоромства фахівця – викладача інституту [1, с. 360].

Повертаючись до вітчизняної практичної психології і проблеми підготовки фахівців у сфері психологічного консультування і психотерапії, зазначу, що ця проблема має два важливі аспекти: перший пов'язаний зі змістом відповідного навчання, другий – з локалізацією і сертифікацією фахівців. З огляду на актуальну потребу практикуючих психологів у якісній психоконсультативній і психотерапевтичній підготовці, припускаю, що завданням сучасної практичної психології є популяризація вітчизняних і адаптація кращих моделей зарубіжного досвіду професійної освіти з урахуванням зазначених вище тенденцій її розвитку.

Вирішення цієї ситуації, як і інших проблемних питань спеціалізованої підготовки у сфері психології, пов'язане з розробкою і прийняттям в Україні Положення щодо професійної діяльності в сфері психологічного консультування та психотерапії, яке б регламентувало обсяг і характер підготовки фахівців психологічного напрямку. Відсутність такого Положення дає змогу непрофесіоналам у спотвореному вигляді, зі значними помилками, нібито володіючи методикою того чи іншого напрямку психологічного консультування і психотерапії, комфортно почувати себе, обманюючи клієнтів, спекулювати на ринку психологічних послуг [6, с. 179].

Професія «психолог» належить до так званої «соціономічної» групи професій (зорієнтованої на суспільні проблеми, проблеми соціалізації особистості) і передбачає спілкування з найрізноманітнішими людьми. Отже, психологу необхідно формувати в собі готовність розуміти різних людей, орієнтуватися в різних способах їхньої життєдіяльності, зокрема і вміння орієнтуватися в різних видах професійної діяльності. Це важливо хоча б тому, що значна частина людей все-таки реалізує себе в професійній діяльності, а завданням психолога часто і є допомога у повноцінній особистісній самореалізації. Тому вузька спеціалізація, що обмежує розуміння і можливості взаємодії з різними людьми в підготовці психолога, не є найкращим варіантом.

На певних етапах власного професійного розвитку, наприклад у межах професійної підготовки, майбутні психологи часто змушені освоювати конкретні напрями роботи, методики. Проблема полягає в тому, щоб шляхом освоєння конкретних форм і методів дослідницької або практичної діяльності освоювати і всю психологію загалом, а також долучатися до всього різноманіття культури [8, с. 197].

Висновки. Таким чином, більш ефективним у підготовці майбутніх практичних психологів буде на основі якісної базової психологічної освіти (бакалаврат) передбачити для подальшої підготовки фахівців-психологів освітні програми, які б враховували соціальне замовлення суспільства, потреби практики у більш вузьких спеціалістах для різних сфер з урахуванням їхніх специфічних особливостей. Згідно з тим чи іншим напрямом підготовки необхідно формувати у майбутніх практичних психологів саме ті професійні вміння та практичні навички, які необхідні для виконання завдань в тій чи іншій сфері. Наприклад, підготовка психолога до роботи в туристичній сфері повинна обов'язково передбачати вміння і навички роботи з персоналом в сфері туристичного бізнесу та клієнтами – споживачами туристичних послуг. Тоді як для майбутньої професійної діяльності психолога в сфері реклами необхідні знання психології реклами, а для майбутнього психолога військової частини необхідні зовсім інші вміння і навички, наприклад, як допомогти призовникам швидко й ефективно адаптуватися до нових умов – умов військової служби.

Серед науковців також існує думка, що краще здійснювати підготовку майбутнього практичного психолога на основі тієї чи іншої психологічної парадигми: психоаналізу, гуманістичної концепції. Однак, значно ефективніше здійснювати підготовку, орієнтуючись не на ту чи іншу парадигму, а на сферу майбутньої професійної діяльності психолога, який, володіючи методами певної психологічної концепції і використовуючи інтеграційний підхід, буде вирішувати конкретні професійні завдання.

Так, підготовка майбутніх практичних психологів для тієї чи іншої сфери буде значно ефективнішою, якщо передбачити в освітній програмі,

навчальному плані 50% практичної підготовки. Що особливо важливо – практична підготовка повинна відбуватися на підприємстві, в установі, які стосуються сфери майбутньої професійної діяльності студента під безпосереднім керівництвом професіонала-практика, провідного спеціаліста в цій галузі професійної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Антонова Н.О. Психологічні основи розвитку готовності до професійної діяльності психолога : монографія. Слов'янськ : Видавець Маторін Б.І., 2010. 561 с.
2. Вінтюк Ю. Професійна підготовка майбутніх психологів: проблема та її складові. *Педагогіка і психологія професійної освіти. Серія: Дидактика, методика і технології навчання.* 2016. № 3. С. 92–102.
3. Ендеберя І.В., Новік І.І. Методологічний аналіз проблеми професійного становлення майбутніх практичних психологів. *Молодий вчений.* 2017. Вип. 10.1 (50.1). С. 69–72.
4. Крикля К.П. Психологічні особливості професійного становлення майбутнього психолога в умовах сучасного суспільства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна.* 2012. Вип. 2 (1). С. 409–417.
5. Панок В. Реформування змісту, форм і методів підготовки практикуючих психологів як нагальна вимога суспільної практики. *Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах.* 2002. Вип. 4. С. 18–28.
6. Савчук З. Психологічні особливості професійної ідентичності майбутнього психолога в аспекті його професіоналізації. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2016. № 5. С. 175–184.
7. Титаренко Т.М. Життєві домагання і професійне становлення особистості практичного психолога. *Практична психологія та соціальна робота.* 2003. Вип. 4. С. 15–18.
8. Шевченко Н.Ф. Становлення професійної свідомості практичних психологів у процесі фахової підготовки : монографія. Київ : Міленіум, 2005. 298 с.

Synyshyna V. Characteristics of professional training of future practical psychologists according to modern requirements

In recent years psychology has become one of the most important and most popular professions in our country. This means that the science of psychology has become socially prominent and there is a need for a psychologist's profession in our society. The development of practical psychology led to the need of training of psychologist-practitioners and this practice usually requires a variety of learning activities and observation for a long time. The need for training a practitioner in psychology involves defining the requirements that arise for the representatives of this profession, and for the necessary qualities that ensure the success of professional practice. The content of teaching must form the personality of the psychologist, change the internal psychological structure of the subject of learning, since he himself is the main tool in the work of a practical psychologist.

Specificity of the profession of a psychologist is determined by changing his work as a specialist who contacts the internal world of another individual in order to solve practical professional tasks. It is necessary that the psychologist has personality traits that help create the most favorable conditions for the development of self-consciousness and personal changes of the person, who needs psychological help. The article deals with the issues of specialized training of future practical psychologists, psychologists-counselors, psychotherapists; peculiarities of training of practical psychologists in domestic and foreign high schools are analyzed. The problem of the necessity of specialized practical training of the future psychologist (depending on the preparation for work in tourism, education, production, banking and other fields of practical psychological activity) is rising. For example, training a psychologist for work in tourism must necessarily include skills of working with personnel in the field of tourism and clients – consumers of tourist services; For the future work of the psychologist in advertising, knowledge of the psychology of advertising is required; For a psychologist of a military unit, there is a need for completely different skills and abilities, for example, to help recruits quickly and effectively adapt to new conditions – military service conditions.

Key words: profession, professional training, future practical psychologists, psychological education, specialized training.